

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 26 czerwca 2013r.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku, III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący: SSA Dorota Elżbieta Zarzecka (spr.)

Sędziowie: SO del. Bohdan Bieniek

SA Alicja Sołowińska

Protokolant: Agnieszka Charkiewicz

po rozpoznaniu w dniu 26 czerwca 2013 r. w Białymstoku

sprawy z wniosku M. M.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B.

na skutek skargi wnioskodawczyni M. M.

o wznowienie postępowania

zakończony prawomocnym wyrokiem Sądu Okręgowego Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku z dnia 25 listopada 2011 r. sygn. akt V U 1335/11 oraz wyrokiem Sądu Apelacyjnego Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku z dnia 8 maja 2012 r. sygn. akt III AUa 99/12

I. zmienia zaskarżony wyrok Sądu Apelacyjnego Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku z dnia 8 maja 2012 r. sygn. akt III AUa 99/12 oraz wyrok Sądu Okręgowego Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku z dnia 25 listopada 2011 r. sygn. akt V U 1335/11, jak też poprzedzającą go decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B. z dnia 19 września 2011 r. w ten sposób, że wznowia wypłatę emerytury M. M. od dnia 1 października 2011r.;

II. wniosek M. M. z dnia 2 stycznia 2013 r. o wypłatę odsetek przekazuje do rozpoznania Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B.;

UZASADNIENIE

M. M. złożyła skargę o wznowienie postępowania zakończony prawomocnym wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 8 maja 2012r. w sprawie o sygnaturze akt III AUa 99/12. Jak podstawę wznowienia wskazała wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 13 listopada 2012 roku. Wniosła o wydanie wyroku zmieniającego i wypłacenie należnej jej emerytury wraz z odsetkami.

Sąd Apelacyjny ustalił i zważył, co następuje:

W dniu 24 marca 2009r. M. M. złożyła wniosek o emeryturę. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B. decyzją z dnia 29 maja 2009r. przyznał ubezpieczonej prawo do emerytury. Następnie decyzją z dnia 19 września 2011r. wstrzymał wypłatę świadczenia od dnia 1 października 2011r. Podstawę do wydania przedmiotowej decyzji stanowił art. 28 ustawy z dnia 16 grudnia 2010r. o zmianie ustawy o finansach publicznych (Dz. U. nr 257, poz. 1726).

Od powyższej decyzji ubezpieczona złożyła odwołanie, domagając się jej zmiany i wypłaty emerytury od dnia 1 października 2011r. Sąd Okręgowy w Białymstoku wyrokiem z dnia 25 listopada 2011 r. o sygnaturze akt VU 1335/11 oddalił odwołanie. Następnie orzeczeniem z dnia 8 maja 2012r. o sygnaturze akt III AUa 99/12 Sąd Apelacyjny w Białymstoku oddalił apelację ubezpieczonej. Po ogłoszeniu wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 13 listopada 2012r. o sygnaturze akt K 2/12 skarżąca wniosła o podjęcie zawieszonoego świadczenia.

Należało uznać, iż skarga o wznowienie postępowania zakończonoego prawomocnym wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 8 maja 2012r. o sygnaturze akt III AUa 9/12 była dopuszczalna, gdyż została oparta na ustawowej podstawie wznowienia, o której mowa w art. 401¹k.p.c. Zgodnie z tym przepisem można żądać wznowienia postępowania również w wypadku, gdy Trybunał Konstytucyjny orzekł o niezgodności aktu normatywnego z Konstytucją, ratyfikowaną umową międzynarodową lub z ustawą, na podstawie którego zostało wydane orzeczenie. W przedmiotowej skardze ubezpieczona wskazała, że domaga się wznowienia postępowania z uwagi na wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 13 listopada 2012r. o sygnaturze akt K 2/12. Przytoczone orzeczenie wskazuje na niezgodność z Konstytucją przepisów stanowiących podstawę rozstrzygnięcia w postępowaniu objętym skargą. Należy zatem uznać, że skarga jest dopuszczalna oraz wniesiona w ustawowym terminie, o którym mowa w treści art. 407 § 2 k.p.c.

Organ rentowy wstrzymał wypłatę świadczenia odwołującej od dnia 1 października 2011r., z uwagi na nie rozwiązanie stosunku pracy. Podstawą tego rozstrzygnięcia, jak też wyroku Sądu Okręgowego w Białymstoku o sygnaturze akt V U 1335/11 i Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 8 maja 2012r. o sygnaturze akt III AUa 99/12 były przepisy, regulujące zasady ustalania świadczeń emerytalno – rentowych wymienione w art. 100 – 114 ustawy z dnia 17 grudnia 1998r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. 2009, nr 153, poz. 1227 ze zm.).

Zgodnie z art. 103a w/w ustawy prawo do emerytury ulegało zawieszeniu bez względu na wysokość przychodu uzyskiwanego przez emeryta z tytułu zatrudnienia kontynuowanego bez uprzedniego rozwiązania stosunku pracy z pracodawcą, na rzecz którego wykonywał je bezpośrednio przed dniem nabycia prawa do emerytury, ustalonym w decyzji organu rentowego. Powyższy przepis został dodany z dniem 1 stycznia 2011 roku przez art. 6 pkt. 2 ustawy z dnia 16 grudnia 2010 roku o zmianie ustawy o finansach publicznych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2010, nr 257, poz. 1726). Regulacja ta oznaczała, że prawo do emerytury ulegało zawieszeniu bez względu na wysokość przychodu uzyskiwanego przez emeryta z tytułu zatrudnienia kontynuowanego bez uprzedniego rozwiązania stosunku pracy z pracodawcą, na rzecz którego wykonywał je bezpośrednio przed dniem nabycia prawa do świadczenia emerytalnego.

Wprowadzone do systemu emerytalnego rozwiązanie budziło wątpliwości świadczeniobiorców co do zgodności z Konstytucją. W rezultacie w przedmiotowej sprawie wypowiedział się Trybunał Konstytucyjny, który w w/w wyroku z dnia 13 listopada 2012 r. (K 2/12, Dz. U. 2012 poz. 1285) orzekł, że art. 28 ustawy z dnia 16 grudnia 2010 r. o zmianie ustawy o finansach publicznych oraz niektórych innych ustaw w związku z art. 103a ustawy z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, dodanym przez art. 6 pkt 2 ustawy z 16 grudnia 2010 roku w zakresie, w jakim znajduje zastosowanie do osób, które nabyły prawo do emerytury przed 1 stycznia 2011 roku, bez konieczności rozwiązania stosunku pracy, jest niezgodny z zasadą ochrony zaufania obywatela do państwa i stanowionego przez nie prawa, wynikającą z art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Wyrok ten został opublikowany w Dzienniku Ustaw z dnia 22 listopada 2012 roku.

Zgodnie z utrwalonym stanowiskiem Trybunału Konstytucyjnego zasada ochrony zaufania do państwa i prawa jest związana z bezpieczeństwem prawnym jednostki i przejawia się w takim stanowieniu i stosowaniu prawa przez państwo, by nie stawało się ono pułapką dla obywatela i by mógł on układać swoje sprawy w zaufaniu, że nie naraża się na skutki, których nie był w stanie przewidzieć w momencie podejmowania decyzji i działań oraz w przekonaniu, że jego działania będą później uznawane przez porządek prawny. Dlatego w orzeczeniu z dnia 13 listopada 2012r. Trybunał przyjął, że rozwiązanie przyjęte przez ustawodawcę w art. 28 ustawy z 16 grudnia 2010 r. spowodowało, że osoby, które skutecznie nabyły i zrealizowały prawo do emerytury w okresie od 8 stycznia 2009 r. do 31 grudnia 2010 r., do których również należy skarżąca zostały objęte nową, mniej korzystną dla nich treścią ryzyka emerytalnego.

Aby emeryturę nadal pobierać po 1 października 2011r., musiały one rozwiązać stosunek pracy z dotychczasowym pracodawcą. W przeciwnym razie ich świadczenie emerytalne ulegało zawieszeniu.

Oceniając sytuację osób, w której również znalazła się M. M., z punktu widzenia zasady ochrony zaufania do państwa i stanowionego przez nie prawa, Trybunał uznał, że gdyby w momencie przechodzenia na emeryturę osoby te wiedziały, że będą zobligowane przerwać zatrudnienie, żeby uzyskać świadczenie emerytalne, to ich decyzja być może byłaby inna i nie składałyby wniosku o ustalenie prawa do emerytury i kontynuowały zatrudnienie. Korzystniejsze byłoby bowiem dla nich osiąganie wysokiego dochodu ze stosunku pracy niż dużo mniejszej emerytury. Poza tym późniejsze złożenie wniosku oznaczałoby wyższe świadczenie emerytalne.

W konsekwencji spór sprowadzał się do wyjaśnienia istnienia przesłanek do wznowienia postępowania i wypłaty wstrzymanego świadczenia emerytalnego od dnia 1 października 2011r., czy też od dnia ogłoszenia wyroku Trybunału Konstytucyjnego. Innymi słowy spór dotyczył skutków derogacyjnych niekonstytucyjnego przepisu, w szczególności czy przepis niekonstytucyjny tracił moc *ex tunc* (od początku jego wejścia w życie), czy też *ex nunc* (od momentu stwierdzenia jego niekonstytucyjności).

Problematyka skuteczności wyroków Trybunału Konstytucyjnego należy do skomplikowanych i mogących budzić wątpliwości. Może to mieć miejsce zwłaszcza w sytuacji, gdy Trybunał skorzysta z uprawnienia określonego w treści art. 190 ust. 3 Konstytucji. Zgodnie z tym przepisem orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego wchodzi w życie z dniem ogłoszenia, jednak Trybunał Konstytucyjny może określić inny termin utraty mocy obowiązującej aktu normatywnego. Termin ten nie może przekroczyć osiemnastu miesięcy, gdy chodzi o ustawę, a gdy chodzi o inny akt normatywny - dwunastu miesięcy. W przypadku orzeczeń, które wiążą się z nakładami finansowymi nie przewidzianymi w ustawie budżetowej, Trybunał Konstytucyjny określa termin utraty mocy obowiązującej aktu normatywnego po zapoznaniu się z opinią Rady Ministrów.

Jak wynika z analizy wyroku Trybunału Konstytucyjnego wydanego w sprawie K 2/12 utrata mocy obowiązującej niekonstytucyjnego przepisu nie została odroczone w czasie, a zatem ten aspekt sprawy nie podlegał dalszemu badaniu. Natomiast rozważenia wymagało, czy w takim razie należało automatycznie stwierdzić utratę mocy obowiązującej przepisu ze skutkiem *ex tunc*.

W doktrynie ukształtowały się dwa przeciwstawne stanowiska. Pierwsze opiera się na założeniu wynikającym z treści art. 190 ust. 1 Konstytucji, zgodnie z którym orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego mają moc powszechnie obowiązującą i są ostateczne. Zwolennicy tego poglądu przywiązują szczególną uwagę do semantycznego znaczenia pojęcia utraty mocy obowiązującej. Skoro przepis traci moc z określoną datą, to znaczy że do tego czasu wywiera skutki prawne.

Z drugiej strony istnieje ustabilizowane stanowisko, iż przepis traci swój byt *ex tunc*, a więc od początku jego obowiązywania. Ma to miejsce w sytuacji, gdy sam tryb uchwalania ustawy był wadliwy (Prawo intertemporalne w orzecznictwie TK i SN pod redakcją E. Łętowskiej i K. Osajdy; Biblioteka Narodowa, Wolters Kluwer Warszawa 2008, str. 42 i nast.). w wyroku z dnia 13.11.2012r. w sprawie K2/12 Trybunał zauważył, że w toku prac legislacyjnych pierwotnie nowelizacja miała obejmować osoby przechodzące na wcześniejszą emeryturę. Z uwagi na zmianę zakresu zastosowania tej nowelizacji zostały podniesione uwagi krytyczne odnośnie konstytucyjności tego rozwiązania (uwagi SN do rządowego projektu ustawy o finansach publicznych oraz niektórych innych ustaw, znak BSA III-021-163/10). W konsekwencji nowelizacja objęła osoby, które uzyskały prawo do emerytury bez konieczności rozwiązania stosunku pracy.

W orzecznictwie i doktrynie dominuje tendencja niestosowania przepisu niekonstytucyjnego do stanów faktycznych, w których formalnie nie dokonano jeszcze derogacji. Na poparcie tej tezy należy odwołać się do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 7 grudnia 2000r. (III ZP 27/00, OSNP 2001/10/331), zgodnie z którym akt normatywny uznany przez Trybunał Konstytucyjny za niezgodny z Konstytucją, ratyfikowaną umową międzynarodową lub ustawą nie powinien być stosowany przez sąd w odniesieniu do stanów faktycznych sprzed ogłoszenia orzeczenia Trybunału. Podobny pogląd wypowiedział Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 5 września 2001r. (II UKN 542/00, OSNP

2003/11/276), stwierdzając że sąd drugiej instancji, który rozstrzyga sprawę po stwierdzeniu niezgodności przepisu ustawy z Konstytucją, nie może pominać stanowiska Trybunału Konstytucyjnego i oddalić apelacji od wyroku, który został wydany przez sąd pierwszej instancji na podstawie przepisu niezgodnego z Konstytucją. W kolejnym wyroku z dnia 12 czerwca 2002r. (II UKN 281/01) Sąd Najwyższy zaprezentował stanowisko, że nie jest usprawiedliwioną podstawą kasacji zarzut zaniechania zastosowania obowiązującego w dacie wyrokowania przepisu ustawy, który następnie został uznany przez Trybunał Konstytucyjny za niezgodny z Konstytucją. Orzecznictwo Sądu Najwyższego co do tego, że przy rozpoznawaniu środka odwoławczego sądy nie powinny stosować przepisu prawa, który został uznany przez Trybunał Konstytucyjny za niezgodny z Konstytucją, jest jednolite. Zaprezentowana linia orzecznictwa SN jest stabilna i prowadzi do wniosku, że utrata mocy obowiązującej przepisu z powodu jego niezgodności z Konstytucją co do zasady oznacza, że przepis ten nie może być stosowany poczynając od daty jego uchwalenia. Wyrok Trybunału ma generalnie skutki retroaktywne, a przez to zachodzi konieczność ponownego rozpoznania sprawy z pominięciem już niekonstytucyjnego przepisu (także postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 listopada 2008r., V CO 43/08, LEX nr 564856, wyrok z dnia 21 listopada 2006r., II PK 42/06, LEX nr 950622; wyrok NSA w W. z dnia 15 listopada 2006r., II OSK (...), Lex 318307; wyrok SN z dnia 10 listopada 1999r., I CKN 204/98, OSNC 2000, nr 5, poz. 94; wyrok z dnia 16 grudnia 1999r., II CKN 632/98, nie publ.).

W postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 13 stycznia 2009 r., II PO 8/08, wyrażono stanowisko, iż po wznowieniu postępowania, na podstawie art. 401¹ § 1 k.p.c., Sąd stwierdzając, że orzeczenie wydane zostało na podstawie obowiązującego aktu prawnego, ma jednocześnie przesłankę do innego rozstrzygnięcia sprawy, uznając, że choć akt ten obowiązywał, to nie powinien być zostać w sprawie zastosowany, co okazało się dopiero po orzeczeniu Trybunału Konstytucyjnego (LEX nr 738350). W uzasadnieniu orzeczenia SN wskazał, że akt normatywny uznany przez Trybunał Konstytucyjny za niezgodny z Konstytucją, ratyfikowaną umową międzynarodową lub ustawą, nie powinien być stosowany przez Sąd w odniesieniu do stanów faktycznych sprzed ogłoszenia orzeczenia Trybunału.

Przyjęcie rozumowania odmiennego sprowadza się do konieczności formułowania podstawy prawnej wyroku na podstawie niezgodnego z Konstytucją przepisu ustawy wprowadzającej w życie obowiązek wstrzymania emerytury w stosunku do osoby, która nie rozwiązała stosunku pracy. Niekonstytucyjność przepisu ustawowego z istoty rzeczy jest stwierdzana po okresie jego obowiązywania, w sytuacji w której regulacja wywarła negatywny skutek w sferze praw jednostki. Nie można dzielić uprawnień skarżącej do emerytury na okres do dnia ogłoszenia wyroku TK (zasadne wstrzymanie świadczenia) i po dniu ogłoszenia wyroku Trybunału (wznowienie prawa do świadczenia). Warto w tym miejscu podkreślić, że wznowienie prawa do wypłaty świadczenia nie wymaga od sądu określenia szczególnych przesłanek, lecz stwierdzenia jedynie faktu wstrzymania prawa do świadczenia. W konsekwencji odwołująca ma prawo do uzyskania świadczenia, które zostało jej wstrzymane w sposób niezgodny z prawem. Skutek retroaktywny orzeczeń Trybunału powinien w szczególności dotyczyć sytuacji, gdy wykonanie wyroku nie wymaga zmian legislacyjnych.

Rozstrzygając sporne zagadnienie wypada też zauważyć, że na tle stanów faktycznych wywołanych orzeczeniem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 13.11.2012r., w sprawie K 2/12 zapadły orzeczenia wskazujące jednoznacznie na retroaktywny skutek wyroku TK (np. wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 21 lutego 2013r., II AUa 41/13, LEX nr 1280645; wyrok Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie z dnia 17 kwietnia 2013r., w sprawie sygn. III AUa 1202/12, Lex 1306033).

Zaprezentowanej oceny nie może zmienić stanowisko Trybunału Konstytucyjnego z dnia 7 lutego 2006r. w sprawie SK 45/04. Wówczas Trybunał orzekł, że art. 103a ust. 2a ustawy z dnia 17.12.1998r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych jest zgodny z art. 2, art. 31 ust. 3, art. 32 i art. 67 Konstytucji. Faktycznie wtenczas ingerencja ustawodawcy nie polegała na zniesieniu nabytego prawa do emerytury, czy też jego zmniejszeniu, ale na wprowadzeniu dodatkowych warunków jego realizacji. Tymczasem na gruncie przedmiotowej sprawy nie chodzi o wyeliminowanie z porządku prawnego art. 103a ust. 2 a ustawy emerytalnej, lecz chodzi o rozróżnienie momentu uzyskania prawa emerytury. Niekonstytucyjność rozwiązania obejmuje osoby, które uzyskały prawo do emerytury pod rządem przepisów umożliwiających uzyskanie świadczenia bez uprzedniego rozwiązania stosunku pracy. Natomiast w wyniku zmian legislacyjnych zastosowano do nich przepisy, które nie obowiązywały w dacie uzyskania prawa

do świadczenia. Stąd też dotychczasowe poglądy wyrażone w orzecznictwie (głównie Sądów Apelacyjnych), wydane przed dniem ogłoszenia wyroku Trybunału w sprawie K 2/12 nie mogą dowodzić o braku podstaw do wznowienia postępowania ze skutkiem ex tunc.

Reasumując powyższe rozważania, stwierdzenie przez Trybunał Konstytucyjny niezgodności z Konstytucją art. 28 ustawy z dnia 16 grudnia 2010r. o zmianie ustawy o finansach publicznych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 257, poz. 1726) w związku z art. 103a ustawy z dnia 17.12.1998r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych prowadzi do derogacji uznanych za niezgodne z Konstytucją przepisów ze skutkiem ex tunc.

Mając powyższe na uwadze, na podstawie art. 401¹ k.p.c. Sąd wznowił postępowanie w sprawie i na mocy art. 412 § 2 k.p.c. zmienił zaskarżony wyrok, ustalając prawo odwołującej do uzyskania emerytury za okres od dnia 1 października 2011r.

Wniosek M. M. o zasądzenie odsetek od przyznanego świadczenia jako żądanie nowe, dotychczas nie rozpoznane przez organ rentowy, na mocy art. 477¹⁰ § 2 k.p.c., Sąd Apelacyjny przekazał do rozpoznania Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B..